



Секретаријат на Конвенцијата за биолошка  
разновидност

CBD

**Бонски упатства за пристап до генетските ресурси  
и праведна и рамномерна распределба на придобивките што  
резултираат од нивното користење**



**Бонски упатства за пристап до генетските ресурси  
и праведна и рамномерна распределба на придобивките  
што резултираат од нивното користење**



Авторско право © Секретаријат на Конвенцијата за биолошка разновидност, 2002 ISBN: 92-807-2255-7

Оваа публикација може да се копира за едукативни и непрофитни цели без посебно одобрение од носителите на авторските права, под услов да се наведе изворот. Секретаријатот на Конвенцијата би бил благодарен доколку добие примерок од сите публикации кои ја искористиле оваа публикација како извор.

За библиографски и упатувачки цели, повикувањето на оваа публикација треба да се врши на следниов начин: Секретаријат на Конвенцијата за биолошка разновидност (2002). Бонски упатства за пристап до генетските ресурси и праведна и рамномерна распределба на придобивките што резултираат од нивното искористување. Монреал: Секретаријат на Конвенцијата за биолошка разновидност.

За повеќе информации, обратете се кај:

Секретаријат на Конвенцијата за биолошка разновидност  
Светски трговски центар  
393 St. Jacques, Suite 300  
Монреал, Квебек, Канада H2Y1N9  
Телефон: 1 (514) 288 2220  
Факс: 1 (514) 288 6588  
E-mail: [secretariat@biodiv.org](mailto:secretariat@biodiv.org)  
Веб - страница <http://www.biodiv.org>

Печатено на рециклирана хартија

## **НАМЕСТО ВОВЕД**

Биолошката разновидност – разнообразноста во рамките на видовите и екосистемите и помеѓу нив – е од суштествена важност за нашата планета, добросостојбата на човекот и за егзистенцијата и културниот интегритет на луѓето. Нејзиното постапно губење, како последица од бројни фактори, претставува тивка трагедија што се заканува да ги поткопа напорите за искоренување на сиромаштијата и за остварување на одржлив развој ширум светот.

Конвенцијата за биолошка разновидност од 1992 година обезбедува сеопфатна рамка за запирање на загубата. Таа е внимателно избалансиран, правни обврзувачки меѓународен договор, којшто ги обврзува своите Страни со трикратната цел на зачувување на биолошката разновидност, одржливо користење на природните ресурси и праведна и рамномерна распределба на придобивките што резултираат од искористувањето на генетските ресурси.

Последната цел е од посебна важност за земјите во развој, со оглед на тоа што тие поседуваат најголем дел од биолошката разновидност во светот, но чувствуваат дека, генерално, не добиваат праведен дел од придобивките што се остваруваат од искористувањето на нивните ресурси за развивање на производи, како што се високо-приносни сорти, фармацевтски и козметички производи. Таквиот систем ја намалува мотивацијата на биолошки побогатите, но економски посиромашните држави во светот да ги заштитиуваат и да ги користат одржливо своите ресурси, за крајна полза на сите на Земјата.

Член 15 на Конвенцијата ги пропишува условите за пристап до генетските ресурси и распределбата на придобивките. Со него се признава сувереноста на државите во однос на нивните природни ресурси и се пропишува дека пристапот до овие ресурси подлежи на согласност базирана на претходна размена на информации од Договорната Страна што ги обезбедува таквите ресурси. Тој, исто така, пропишува дека пристапот се заснова на меѓусебно договорени услови, со цел да се оствари распределбата на придобивките што резултираат од комерцијалното или друг вид искористување на овие генетски ресурси со Договорната Страна што ги обезбедува таквите ресурси.

Конвенцијата за биолошка разновидност беше донесена во 1992 година и влезе во сила на крајот на 1993 година, но дури во 1999 година работата почна сериозно да ги ефектуира овие одредби. Резултат од тоа се Бонските упатства за пристап до генетските ресурси и праведна и рамномерна распределба на придобивките што резултираат од нивното искористување, именувани така според местото на меѓувладиниот состанок во октомври 2001 година, на којшто се подготви првиот предлог кој подоцна беше усвоен, со одредени измени, од страна на Конференцијата на Страните на Конвенцијата на нејзиниот шести состанок, одржан во Хаг, во април 2002 година.

Се очекува дека Упатствата ќе им помогнат на Страните, на владите и на другите инволвирани субјекти во подготовката на стратегии за целокупниот пристап и распределба на придобивките и во утврдувањето на чекорите

опфатени во процесот на добивање пристап до генетските ресурси и распределбата на придобивките. Поконкретно, Упатствата имаат за цел да им помогнат при подготовката на законодавните, административните или политичките мерки за пристап до генетските ресурси и распределба на придобивките од нив и/или во преговорите за договорните одредби за пристап и распределба на придобивките. Веќе е во тек програма за градење на капацитет, со цел да се обезбеди земјите во развој да бидат во состојба да ги применуваат Упатствата и соодветните одредби на Конвенцијата на ефективен начин.

Во Упатствата се утврдени чекорите во процесот на пристапување и распределба на придобивките, со акцент на обврската на корисниците да бараат согласност од снабдувачите, базирана на претходна размена на информации. Со нив, исто така, се утврдуваат основните барања за меѓусебно договорените услови и се дефинираат главните улоги и одговорности на корисниците и на снабдувачите, и се нагласува важноста на вклучувањето на сите засегнати субјекти. Тие содржат и други елементи, како што се стимулации, одговорност, средства за верификација и решавање на спорови. Конечно, во нив се набројуваат предложените елементи за вклучување во договори за материјален трансфер и е дадена индикативна листа на монетарни и немонетарни придобивки.

Иако не се правно обврзувачки, самиот факт што Упатствата беа усвоени едногласно од 180 земји им дава јасен и неспорен авторитет и претставува цврст доказ за меѓународната подготвеност да се решаваат тешки прашања за кои се бара рамнотежа и компромис на сите страни за општото добро.

Оваа подготвеност беше повторно афирмирана со повикот на Светскиот самит за одржлив развој, што се одржа во Јоханесбург, во август/септември 2002 година, за земјите да преговараат, во рамките на Конвенцијата за биолошка разновидност, за меѓународен режим за промовирање и заштита на праведната и и рамноправна распределба на придобивките што резултираат од користењето на генетските ресурси. Се очекува дека Бонските упатства ќе сочинуваат дел од таа поширока рамка и ќе служат како витално средство за целосна имплементација на Конвенцијата и зачувување на природното богатство од коешто зависат сите човекови општества.

## I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

### A Клучни карактеристики

1. Овие упатства можат да послужат како придонес кон подготовката на законодавните, административните или политичките мерки за пристап и распределба на придобивките, со посебен осврт на одредбите од членовите 8(s), 10 (в), 15, 16 и 19; и договори и други документи под меѓусебно договорени услови за пристап и распределба на придобивките.
2. Ништо во овие Упатстване смее да се толкува како промена во правата и обврските на Страните според Конвенцијата за биолошка разновидност.
3. Ништо во овие Упатства нема за цел да биде замена за релевантното национално законодавство.
4. Ништо во овие Упатства не треба да се толкува како загрозување на суверените права на државите над нивните природни ресурси;
5. Ништо во овие Упатства, вклучувајќи ја употребата на термини како што се „снабдувач“, „корисник“ и „заинтересиран субјект“, не треба да се толкува како доделување на права над генетските ресурси надвор од оние што се пропишани со Конвенцијата;
6. Ништо во овие Упатства не треба да се толкува како влијание на правата и обврските во однос на генетските ресурси кои произлегуваат од меѓусебно договорените услови според коишто се добиени ресурсите од земјата на потекло.
7. Овие Упатства се доброволни и беа подготвени со намера да се потврди нивната:
  - (а) доброволна природа: тие се наменети да ги водат корисниците и снабдувачите на генетски ресурси на доброволна основа;
  - (б) едноставност за користење: Упатствата се едноставни, за нивната употребливост и применливост за широк опсег на примени да бидат максимални;
  - (в) практичност: елементите содржани во упатствата се практични и имаат за цел да ги намалат трансакциските трошоци;
  - (г) прифатливост: Упатствата имаат за цел да стекнат поддршка кај корисниците и снабдувачите;
  - (д) комплементарност: Упатствата и другите меѓународни инструменти меѓусебно се поддржуваат;
  - (е) еволутивен пристап: Упатствата се прегледуваат и следствено на тоа се ревидираат и се унапредуваат паралелно со искуството стекнато преку пристап и распределба на придобивките;
  - (е) флексибилност: за да бидат корисни за повеќе сектори, корисници и национални околности и територијални надлежности, упатствата треба да бидат флексибилни;

(ж) транспарентност: тие имаат за цел да промовираат транспарентност во преговорите за договори за пристап и распределба и во нивното спроведување.

## **Б. Употреба на термини**

8. Термините дефинирани во член 2 на Конвенцијата се применуваат и во овие Упатства. Тоа се: биолошка разновидност, биолошки ресурси, биотехнологија, земја на потекло на генетски ресурси, земја што обезбедува генетски ресурси, ex situ заштита, in situ заштита, генетски материјал, генетски ресурси и in situ услови.

## **В. Опсег**

9. Со овие упатства треба да се опфатат сите генетски ресурси и релевантните традиционални знаења, иновации и практики опфатени со Конвенцијата за биолошка разновидност и придобивките што произлегуваат од комерцијалното и друго користење на таквите ресурси, со исклучок на човечки генетски ресурси.

## **Г. Релации со релевантни меѓународни режими**

10. Упатствата треба да се применуваат на начин којшто е доследен и заемно поткрепувачки со работата на релевантните меѓународни договори и институции. Упатствата не ги доведуваат во прашање одредбите за пристап и распределба на придобивките од Меѓународниот договор за растителни генетски ресурси за храна и земјоделство на FAO. Понатаму, треба да се земе предвид и работата на Светската организација за права на интелектуална сопственост (WIPO) за прашања со релевантност за пристапот и распределбата на придобивките. Примената на упатствата треба, исто така, да ги има предвид и постојното регионално законодавство и договорите за пристап и распределба на придобивките.

## **Д. Цели**

11. Целите на Упатствата се:
  - (а) Да придонесат кон заштитата и одржливото користење на биолошката разновидност;
  - (б) Да понудат транспарентна рамка на Страните и на заинтересираните субјекти, за олеснување на пристапот до генетските ресурси и обезбедување на рамноправна распределба на придобивките;
  - (в) Да обезбедат насоки за Страните во развојот на режими за пристап и распределба на придобивките;
  - (г) Да информираат за практиките и пристапите на заинтересираните субјекти (корисници и снабдувачи), во договорите за пристап и распределба на придобивките;
  - (д) Да обезбедат изградба на капацитет за да се гарантираат

ефективни преговори и ефективна реализација на договорите за пристап и распределба на придобивките, особено за земјите во развој, посебно во најнеразвиените земји и малите островски земји во развој;

(f) Да ја унапредуваат свеста за спроведувањето на релевантните одредби на Конвенцијата за биолошка разновидност;

(e) Да промовираат соодветен и ефективен трансфер на соодветна технологија за Страните снабдувачи, особено за земјите во развој, посебно за најнеразвиените земји и малите островски земји во развој, заинтересираните субјекти и домородните и локалните заедници;

(ж) Да промовираат обезбедување на потребните финансиски ресурси за земјите снабдувачи кои се земји во развој, особено посебно за најнеразвиените земји и малите островски земји во развој или за земјите со економии во транзиција со цел да придонесат кон постигнувањето на целите наведени погоре;

(з) Да ги зајакнат механизмите на клириншка куќа и механизмите за соработка меѓу Страните во пристапот и распределбата на придобивките;

(s) Да придонесат кон развојот на Страните на механизми и режими за пристап и распределба на придобивките со коишто се признаваат традиционалните знаења, иновации и практики на домородните и локалните заедници, во согласност со домашните закони и релевантните меѓународни инструменти;

(и) Да придонесат кон намалувањето на сиромаштијата и да ја поддржуваат реализацијата на сигурноста на храната за луѓето, здравјето и културолошкиот интегритет, особено во земјите во развој, посебно во најнеразвиените земји и малите островски земји во развој;

(j) Таксономските истражувања, утврдени во Глобалната таксономска иницијатива, не треба да се попречуваат, а снабдувачите треба да го олеснуваат стекнувањето на материјал за систематско користење, додека корисниците треба да ги ставаат на располагање сите информации поврзани со така добиените примероци.

12. Упатствата имаат за цел да им помогнат на Страните во развивањето на општа стратегија за пристап и распределба на придобивките и акциски план и во идентификувањето на чекорите вклучени во процесот на добивање пристап до генетските ресурси и распределбата на придобивките.



## **II. УЛОГИ И ОДГОВОРНОСТИ ЗА ПРИСТАП И РАСПРЕДЕЛБА НА ПРИДОБИВКИ СОГЛАСНО ЧЛЕН 15 НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА БИОЛОШКА РАЗНОВИДНОСТ**

### **A. Национален координатор**

13. Секоја Страна треба да назначи еден национален координатор за пристап и распределба на придобивките и таквите информации да ги достави преку механизмот на клириншка куќа. Националниот координатор треба да ги информира барателите на пристап до генетските ресурси за постапките за стекнување на согласност базирана на претходна размена на информации и за меѓусебно договорените услови, вклучувајќи распределба на придобивките и за надлежните национални органи, релевантните домородни и локални заедници и релевантните заинтересирани субјекти, преку механизмот на клириншка куќа.

### **Б. Надлежен национален орган/органи**

14. Надлежните национални органи, онаму каде што се воспоставени, во согласност со применливите национални законодавни, административни или политички мерки, можат да бидат надлежни за доделување пристап и да бидат одговорни за давање информации за:
  - (а) преговарачкиот процес;
  - (б) условите за добивање согласност базирана на претходна размена на информации и утврдување на меѓусебно договорени услови;
  - (в) мониторинг и евалуација на договорите за пристап и распределба на придобивките;
  - (г) извршување/спроведување на договорите за пристап и распределба на придобивките;
  - (д) обработка на барањата и одобрување на договорите;
  - (ѓ) заштитата и одржливото користење на генетските ресурси;
  - (е) механизмите за ефективно учество на различните заинтересирани субјекти, соодветно за различните чекори во процесот на пристап и распределба на придобивките, особено домородните и локалните заедници;
  - (ж) механизмите за ефективно учество на домородните и локалните заедници во промовирањето на целта на постоењето на одлуки и процеси достапни на јазик што е разбирлив за релевантните домородни и локални заедници.
15. Надлежните национални органи коишто имаат законско овластување да доделат согласност базирана на претходна размена на информации може да го делегираат тоа овластување на други субјекти, според условите.

## Одговорности

16. Потврдувајќи дека Страните и заинтересираните субјекти можат да бидат истовремено корисници и снабдувачи, следнава балансирана листа на улоги и одговорности ги обезбедува клучните елементи за дејствување:

(а) Договорните Страни, коишто се земји на потекло на генетските ресурси или други Страни коишто ги стекнале генетските ресурси во согласност со Конвенцијата, треба:

- (i) да се поттикнуваат да ги прегледаат нивните политички, административни и законодавни мерки за да се уверат дека истите се целосно во согласност со член 15 на Конвенцијата;
- (ii) да се поттикнуваат да известуваат за барањата за пристап преку механизмот на клириншка куќа и другите канали за известување на Конвенцијата;
- (iii) да настојуваат да обезбедат комерцијализацијата и другите видови користење на генетските ресурси да не го попречува традиционалното користење на генетските ресурси;
- (iv) да бидат сигурни дека ги извршуваат своите улоги и одговорности на јасен, објективен и транспарентен начин;
- (v) да бидат сигурни дека сите заинтересирани субјекти ги земаат предвид последиците за животната средина од активностите на пристап;
- (vi) да воспостават механизми со цел да бидат сигурни дека нивните одлуки се достапни за релевантните домородни и локални заедници и до релевантните заинтересирани субјекти, особено домородните и локалните заедници;
- (vii) да поддржуваат мерки, според потребата, за зголемување на капацитетот на домородните и локалните заедници целосно да ги застапуваат своите во преговорите;

(б) При спроведувањето на меѓусебно договорените услови, корисниците треба:

- (viii) да бараат согласност пред пристапувањето до генетските ресурси, во согласност со член 15, став 5 на Конвенцијата;
- (ix) да ги почитуваат обичаите, традициите, вредностите и обичајните практики на домородните и локалните заедници,
- (x) да одговорат на барањата за информации од домородните и локалните заедници;
- (xi) да ги користат генетските ресурси единствено за целите доследни на условите според кои се истите стекнати;
- (xii) да бидат сигурни дека користењето на генетските ресурси за цели кои се различни од оние за коишто се истите стекнати, може да се одвива само по давањето на нова согласност базирана на претходна размена на информации и меѓусебно

договорени услови;

- (xiii) да ги одржуваат сите релевантни податоци за генетските ресурси, особено документарните докази за согласноста базирана на претходна размена на информации и информациите за потеклото и користењето на генетските ресурси и придобивките што резултираат од таквото користење;
- (xiv) колку што е можно повеќе, да настојуваат да го реализираат користењето на генетските ресурси во земјата снабдувач и со учество на истата;
- (xv) при испорака на генетски ресурси до трети страни, да ги почитуваат условите во врска со стекнатиот материјал. Тие треба да обезбедат за тие трети страни релевантни податоци за стекнувањето од нивна страна, вклучувајќи согласност базирана на претходна размена на информации и услови на користење и да ги евидентираат и одржуваат податоците за нивната испорака на трети страни. Треба да се воспостават посебни услови под меѓусебно договорени услови, за да се овозможат таксономски истражувања за некомерцијални цели;
- (xvi) да обезбедат праведна и рамноправна распределба на придобивките, вклучувајќи трансфер на технологија во земјите снабдувачи. Согласно член 16 на Конвенцијата, како резултат на комерцијално и друг вид користење на генетските ресурси, во согласност со меѓусебно договорените услови што ги утврдиле со домородните и локалните заедници или инволвираните заинтересирани субјекти;

(в) Снабдувачите треба:

- (xvii) да испорачуваат генетски ресурси и/или традиционално знаење единствено ако имаат право да го прават тоа;
- (xviii) да настојуваат да избегнуваат наметнување на непотребни ограничувања на пристапот до генетските ресурси.

(г) Договорните Страни со корисници на генетски ресурси во нивната територијална надлежност треба да преземат соодветни законски, административни или политички мерки, зависно од случајот, за да го поддржат придржувањето кон согласноста базирана на претходна размена на информации на Договорната Страна што ги снабдува таквите ресурси и меѓусебно договорените услови под кои е доделен пристапот. Овие земји можат да размислат, помеѓу другите, за следниве мерки:

- (xix) Механизми за обезбедување информации за потенцијални корисници за нивните обврски во врска со пристапот до генетските ресурси;
- (xx) Мерки за поттикнување на откривање на земјата на потекло

на генетските ресурси и потеклото на традиционалните знаења, иновации и практики на домородните и локалните заедници во барањата за права на интелектуална сопственос;

- (xxi) Мерки насочени кон превенција на користењето на генетските ресурси добиени без согласност базирана на претходна размена на информации на Договорната Страна што ги снабдува таквите ресурси;
- (xxii) Соработка меѓу Договорните Страни за разрешување на наводните прекршувања на договорите за пристап и распределба на придобивките;
- (xxiii) Доброволни шеми на издавање сертификати на институции кои се придржуваат кон правилата за пристап и распределба на придобивките;
- (xxiv) Мерки за обесхрабрување на практики на неправедна трговија;
- (xxv) Други мерки со кои се охрабруваат корисниците да се придржуваат кон одредбите од горниот подстав 16 (б).

### **III. УЧЕСТВО НА ЗАИНТЕРЕСИРАНИТЕ СУБЈЕКТИ**

17. Вклучувањето на релевантните заинтересирани субјекти е од суштинско значаење за обезбедување на соодветен развој и спроведување на договорите за пристап и распределба на придобивките. Но, поради разновидноста на заинтересираните страни и нивните посебни интереси, нивното соодветно учество може да се утврди само за секој случај одделно.
18. Релевантните заинтересирани субјекти треба да се консултираат и нивните ставови да се земат предвид во секој чекор од процесот, вклучувајќи:
  - (а) при одредувањето на пристапот, преговарањето за меѓусебно договорените услови и нивната примена и при распределбата на придобивките;
  - (б) при изработка на национална стратегија, политики или режими за пристап и распределба на придобивките.
19. За да се овозможи вклучување на релевантните заинтересирани субјекти, вклучувајќи ги домородните и локалните заедници, треба да се воведат соодветни консултативни постапки, како што се национални консултативни комитети, составени од релевантни претставници на заинтересираните субјекти.
20. Вклучувањето на релевантните заинтересирани субјекти треба да се промовира преку:

(а) Обезбедување информации, особено за правни и научни совети, за тие да можат да учествуваат ефективно;

(б) Обезбедување поддршка за градење на капацитети, за тие да бидат соодветно вклучени во различните фази на договорите за пристап и распределба на придобивките, како што е подготовката и спроведувањето на меѓусебно договорените услови и договорните одредби.

21. Заинтересираните субјекти коишто се вклучени во пристапот до генетските ресурси и распределбата на придобивките може да сакаат да побараат помош од медијатор или олеснувач во преговорите за меѓусебно договорени услови.

## **IV. ЧЕКОРИ ВО ПРОЦЕСОТ НА ПРИСТАП И РАСПРЕДЕЛБА НА ПРИДОБИВКИТЕ**

### **A. Општа стратегија**

22. Системите за пристап и распределба на придобивките треба да се базираат на општа стратегија за пристап и распределба на придобивките, на национално или регионално ниво. Оваа стратегија за пристап и распределба на придобивките може да биде насочена кон заштита и одржливо користење на биолошката разновидност, а може да биде дел од националната стратегија за биолошка разновидност со акциски план и да го промовира рамноправното споделување на придобивките.

### **Б. Утврдување на чекорите**

23. Чекорите во процесот на добивање на пристап до генетските ресурси и распределбата на придобивките може да вклучува активности пред пристапот, истражувањето и развојот за генетските ресурси, како и нивната комерцијална и друга употреба, вклучувајќи распределба на придобивките.

### **В. Согласност базирана на претходна размена на информации**

24. Во согласност со член 15 на Конвенцијата за биолошка разновидност, со којшто се признаваат суверените права на земјите над нивните природни ресурси, секоја Договорна Страна на Конвенцијата е должна да настојува да создаде услови за олеснување на пристапот до генетските ресурси за еколошки здрави намени од други Договорни Страни и на праведната и рамноравна распределба на придобивките што резултираат од нивното користење. Во согласност со член 15 став 5 на Конвенцијата за биолошка разновидност, пристапот до генетските ресурси подлежи на согласност базирана на претходна размена на информации на договорната Страна што ги снабдува таквите ресурси, освен ако таа Страна не утврди поинаку.
25. Во овој контекст, Упатствата имаат за цел да им помогнат на Страните во воспоставувањето на систем на согласност базирана на претходна размена на информации, во согласност со член 15 став 5 на Конвенцијата.

#### **1. Основни принципи на системот на согласност базирана на претходна размена на информации**

26. Основните принципи на системот на согласност базирана на претходна размена на информации треба да опфаќаат:
- (а) Правна сигурност и јасност;
  - (б) Пристапот до генетските ресурси треба да се овозможи по минимална цена;
  - (в) Ограничувањата на пристапот до генетските ресурси треба да бидат транспарентни, законски засновани, а не да одат во

спротивност со целите на Конвенцијата;

(г) Согласност на релевантниот надлежен национален орган (органи) во земјата на снабдувачот. Треба да се добие согласност од релевантните заинтересирани субјекти, како што се домородните и локалните заедници, зависно од околностите и според домашното право.

## **2. Елементи на системот за согласност базирана на претходна размена на информации**

27. Елементите на системот за согласност базирана на претходна размена на информации може да вклучува:
- (а) Надлежен орган (органи) коишто даваат или обезбедуваат доказ за согласност базирана на претходна размена на информации;
  - (б) Време и рокови;
  - (в) Спецификација на употребата;
  - (г) Постапки за добивање на согласност базирана на претходна размена на информации;
  - (д) Механизми за консултација на релевантните заинтересирани субјекти;
  - (ѓ) Процес.

## **Надлежен орган (органи) за давање согласност базирана на претходна размена на информации**

28. Согласноста базирана на претходна размена на информации за пристап до генетски ресурси *in situ* се добива од Договорната страна што ги обезбедува таквите ресурси, преку својот надлежен национален орган (органи), освен ако таа Страна не определи поинаку.
29. Во согласност со националното законодавство, согласноста базирана на претходна размена на информации може да се бара од различни нивоа на Владата. Според тоа, треба да се наведат барањата за добивање на согласност базирана на претходна размена на информации (национално/регионално/локално ниво) во земјата снабдувач.
30. Националните постапки треба да овозможуваат вклучување на сите релевантни заинтересирани субјекти, од заедницата до владиното ниво, со стремеж кон едноставност и јасност.
31. Со почитување на утврдените законски права на домородните и локалните заедници поврзани со генетските ресурси до кои се пристапува или кога се пристапува до традиционалното знаење поврзано со овие генетски ресурси, треба да се добијат согласноста базирана на претходна размена на информации на домородните и локалните заедници и одобрение од имателите на традиционални знаења, иновации и практики и нивно вклучување, во согласност со нивните традиционални практики, националните политики за пристап и со домашните закони.
32. За колекција *ex situ*, согласноста базирана на претходна размена на

информации треба да се добие од надлежниот национален орган (органи) и/или од телото што управува со предметната *ex situ* колекција, зависно од случајот.

### **Време и рокови**

33. Согласноста базирана на претходна размена на информации треба да се побара доволно однапред, за да биде реално како за оние што бараат, така и за оние што одобруваат пристап. Исто така, одлуките за барањата за пристап до генетски ресурси, треба да се донесат во разумен временски период.

### **Спецификација на употребата**

34. Согласноста базирана на претходна размена на информации треба да се базира на конкретните употреби за коишто се издава согласноста. Согласноста базирана на претходна размена на информации може првично да се издаде за конкретна употреба, додека секоја промена на употребата, вклучувајќи пренесување на трети лица, може да биде предмет на ново барање за согласност базирана на претходна размена на информации. Дозволените употреби треба да бидат јасно утврдени, а за промени или непредвидени употреби треба да се бара дополнителна согласност базирана на претходна размена на информации. Треба да се земат предвид специфичните потреби за таксономски и систематски истражувања, предвидени со Глобалната иницијатива за таксономија.
35. Согласноста базирана на претходна размена на информации е поврзана со барањето за меѓусебно договорени услови.

### **Постапки за добивање согласност базирана на претходна размена на информации**

36. Со барањето за пристап може да се бара да се обезбедат следниве информации, за надлежниот орган да може да одреди дали да дозволи пристап до генетски ресурси или не: Оваа листа е индикативна и треба да се приспособи кон националните услови:
- (а) Правно лице или припадност на барателот и/или собирачот и лице за контакт кога барателот е институција;
  - (б) Вид и количина на генетските ресурси за кои се бара пристап;
  - (в) Почетен датум и времетраење на активноста;
  - (г) Планиран географски реон;
  - (д) Оценка на начинот на којшто активноста на пристап може да влијае на заштитата и одржливото користење на биодиверзитетот, за одредување на трошоците поврзани со трошоците и придобивките од давањето пристап;
  - (ѓ) Точни информации за планираната употреба (пр.: таксономија, собирање, истражување, комерцијална намена);
  - (е) Наведување каде ќе се одвиваат истражувањето и изведбата;



- (ж) Информации за начинот на којшто ќе се одвива истражувањето и изведбата;
  - (з) Наведување на локалните тела за соработка во истражувањето и изведбата;
  - (с) Можна вклученост на трети лица;
  - (и) Цел на собирањето, истражувањето и очекувани резултати;
  - (ј) Видови на придобивки што можат да се остварат од добивањето пристап до ресурсите, вклучувајќи ги придобивките од деривати и производи што резултираат од комерцијално и друг вид искористување на генетските ресурси;
  - (к) Посочување на аспектите на делење на придобивките;
  - (л) Буџет;
  - (љ) Третман на доверливите информации.
37. Дозволата за пристап до генетски ресурси не секогаш претпоставува дозвола за користење на релевантното знаење и обратно.

### **Процес**

38. Барањата за пристап до генетски ресурси преку согласност базирана на претходна размена на информации и одлуките на надлежниот орган (органи) за давање или одбивање на пристап до генетските ресурси мора да бидат документирани во писмена форма.
39. Надлежниот орган може да даде пристап со издавање на дозвола или лиценца или со следење на други соодветни постапки. Може да се користи национален систем за регистрација, за да се евидентира издавањето на сите дозволи или лиценци, врз основа на прописно пополнети апликациони обрасци.
40. Постапките за добивање дозвола/лиценца за пристап треба да бидат транспарентни и достапни за сите заинтересирани лица.

### **Г. Меѓусебно договорени услови**

41. Во согласност со член 15, став 7 на Конвенцијата за биолошка разновидност, секоја Договорна Страна е должна да „преземе законодавни, административни или политички мерки, зависно од условите (...) со цел да ги дели, на праведен и рамноправен начин, резултатите од истражувањето и развојот и придобивките што резултираат од комерцијално или друг вид на искористување на генетските ресурси со Договорната Страна што ги обезбедува таквите ресурси. Таквото делење мора да се базира на меѓусебно договорени услови“. Според тоа, упатствата треба да им помогнат на Страните и на заинтересираните субјекти во подготовката на меѓусебно договорените услови за да се обезбеди праведна и рамноправна распределба на придобивките.

#### **1. Основни барања за меѓусебно договорени услови**

42. При подготвувањето на меѓусебно договорените услови, можат да се

земат предвид следниве принципи или основни барања:

- (а) Правна сигурност и јасност;
  - (б) Сведување на минимум на трансакциските трошоци, на пример:
    - (i) Обезбедување и промовирање на свест за барањата на Владата и на релевантните заинтересирани субјекти, за согласноста базирана на претходна размена на информации и за договорните аспекти;
    - (ii) Обезбедување на свет за постојните механизми за поднесување барање за пристап, склучување на договори и обезбедување на распределба на придобивките;
    - (iii) Подготовка на рамковни договори, со кои може да се уреди повеќекратен пристап по скратена постапка;
    - (iv) Подготовка на стандардизирани договори за трансфер на материјал и постапки за распределба на ресурсите за слични ресурси и слични намени 9видете додаток I за можните елементи на еден таков договор);
  - (в) Внесување на одредби за обврските на корисникот и на снабдувачот;
  - (г) Развивање на различни договорни аранжмани за различни ресурси и за различни намени и подготовка на модел на договори;
  - (д) Различните намени, меѓу другото, може да вклучуваат таксономија, собирање, истражување, комерцијално користење;
  - (ф) За меѓусебно договорените услови треба да се преговара ефикасно и во разумен временски период;
  - (е) Меѓусебно договорените услови треба да се утврдат во писмен договор.
43. Можат да се разгледаат следниве елементи како водечки параметри во договорите. Овие елементи може да се разгледаат и како основни барања за меѓусебно договорените услови:
- (а) Регулирање на употребата на ресурсите за да се земат предвид етичките аспекти на конкретните Страни и заинтересирани субјекти, особено на односните домородни и локални заедници;
  - (б) Воведување на одредба за да се обезбеди континуирано вообичаено користење на генетските ресурси и соодветното знаење;
  - (в) Одредба за користење на правата на интелектуална сопственост, вклучувајќи заеднички истражувања, обврска за примена на правата на добиени иновации и за обезбедување на лиценци со општа согласност;
  - (г) Можноста за заедничка сопственост над правата на интелектуални сопственост според степенот на учество.

## **2. Индикативна листа на типични меѓусебно договорени услови**

44. Ова е индикативна листа на типични меѓусебно договорени услови:
- (а) Вид и количина на генетските ресурси и географско/еколошко подрачје на активноста;
  - (б) Евентуални ограничувања на можната употреба на материјалот;
  - (в) Признавање на суверените права на земјата на потекло;
  - (г) Градење на капацитет во различни области, кои се утврдуваат во договорот;
  - (д) Клаузула за тоа дали за условите на договорот (пр.: промена на намената) може повторно да се преговара во одредени околности;
  - (ф) Дали генетските ресурси можат да се пренесуваат на трети лица и условите што треба да се наметнат во такви случаи, на пример дали ресурсите да се предадат на трети лица без да се осигура дека третите лица склучиле слични договори, освен за таксономски и систематски истражувања кои не се поврзани со комерцијална намена;
  - (е) Дали се почитуваат, запазуваат и одржуваат знаењата, иновациите и практиките на домородните и локалните заедници и дали се заштити и се поттикнува вообичаеното користење на билешките ресурси во согласност со традиционалните практики;
  - (ж) Третман на доверливите информации;
  - (з) Одредби за распределбата на придобивките што резултираат од комерцијалното и друг вид на користење на генетските ресурси и нивните деривати и производи.

## **3. Распределба на придобивките**

45. Меѓусебно договорените услови можат да ги вклучат условите, обврските, постапките, видовите, времето, дистрибуцијата и механизмите за распределба на придобивките. Тие ќе се разликуваат во зависност од она што се смета за праведно и рамноправно во контекстот на околностите.

### **I Видови на придобивки**

46. Примери на монетарни и немонетарни придобивки се дадени во додаток II кон овие Упатства.

### **Временска поставеност на придобивките**

47. Треба да се размисли за краткорочни, среднорочни и долгорочни придобивки, вклучувајќи авансни исплати, исплати на рати и хонорари. Дефинитивно, треба да се утврди временската рамка на распределбата на придобивките. Понатаму, балансот меѓу краткорочните, средносрочните и долгорочните придобивки треба да се разгледува за секој случај одделно.

### **Дистрибуција на придобивките**

48. Во согласност со меѓусебно договорените услови дефинирани по согласноста базирана на претходна размена на информации, придобивките треба да се делат праведно и рамноправно со сите оние коишто се идентификувани дека придонеле во управувањето со ресурсите, научниот и/или комерцијалниот процес. Последново може да вклучува владини, невладини или академски институции и домородни и локални заедници. Придобивките треба да се насочуваат на таков начин што ќе се промовира заштитата и одржливото користење на биолошката разновидност.

### **Механизми за распределба на придобивките**

49. Механизмите а распределба на придобивките можат да варираат во зависност од видот на придобивките, конкретните услови во земјата и инволвираните заинтересирани субјекти. Механизмите а распределба на придобивките треба да бидат флексибилни, бидејќи треба да се одредат од партнерите инволвирани во распределбата на придобивките и ќе се разликуваат од случај до случај.
50. Механизмите а распределба на придобивките треба да вклучуваат целосна соработка во научните истражувања и развојот на технологијата, како и придобивките што резултираат од комерцијалните производи, вклучувајќи доверителни фондови, заеднички вложувања и лиценци со повластени услови.

## V. ДРУГИ ОДРЕДБИ

### A Стимулации

51. Следниве стимулативни мерки се примери коишто можат да се употребат во примената на упатствата:
- (а) Треба да се разгледа потребата за идентификација и ублажување или отстранување на негативните стимулации, коишто можат да дејствуваат како пречки за заштитата и одржливото користење на биолошката разновидност преку пристап и распределба на придобивките;
  - (б) Треба да се разгледа можноста за користење на добро испланирани економски и регулаторни инструменти, директно или индиректно поврзани со пристапот и распределбата на придобивките, за да се промовира рамноправна и ефикасна распределба на придобивките;
  - (в) Треба да се разгледа можноста за користење на методи за вреднување, како алатка за информирање на корисниците и снабдувачите инволвирани во пристапот и распределбата на придобивките;
  - (г) Создавањето и користењето на пазари треба да се гледа како начин на ефикасно постигнување на заштита и одржливо користење на биолошката разновидност.

### Б Одговорност во спроведувањето на одредбите за пристап и распределба на придобивките

52. Страните треба да настојуваат да воведуваат механизми за промовирање на одговорноста од сите субјекти инволвирани во постапките за процесот и распределба на придобивките.
53. За да се промовира одговорноста, Страните може да размислат за воведување на барања за:
- (а) Известување; и
  - (б) Откривање на информации.
54. Индивидуалниот собирач или институцијата во чиешто име работи собирачот треба, кога е соодветно, да бидат одговорни и да даваат отчет за придржувањето на собирачот кон условите.

### В Национално следење и известување

55. Во зависност од условите за пристап и распределба на придобивките, националниот мониторинг може да вклучува:
- (а) Дали употребата на генетските ресурси е во согласност со условите за пристап и распределба на придобивките;
  - (б) Истражувачки и развојни процеси;

(в) Барања за права на интелектуална сопственост во врска со испорачаниот материјал.

56. Вклучувањето на релевантните заинтересирани субјекти, особено на домородните и локалните заедници, во различните фази на подготовка и спроведување на одредбите за пристап и распределба на придобивките, може да игра важна улога во олеснувањето на мониторингот над придржувањето кон условите.

### **Г Средства за верификација**

57. Можат да се развијат механизми за доброволна верификација на национално ниво, за да се обезбеди придржување кон одредбите за пристап и распределба на придобивките на Конвенцијата за биолошка разновидност и кон националните правни инструменти на земјата на потекло на генетските ресурси.
58. Систем за доброволни сертификати може да служи како средство за верификација на транспарентноста на процесот за пристап и распределба на придобивките. Еден таков систем може да потврдува дека одредбите за пристап и распределба на придобивките на Конвенцијата за биолошка разновидност се почитуваат.

### **Д Решавање на спорови**

59. Со оглед на тоа што најголем дел од обврските што произлегуваат од меѓусебно договорените услови ќе бидат меѓу снабдувачите и корисниците, спровите што би се јавиле во овие односи треба да се решаваат во согласност со релевантните договорни аранжмани за пристап и распределба на придобивките и важечките закони и практики.
60. Во случаите во коишто не се почитувани договорите за пристап и распределба на придобивките во согласност со Конвенцијата за биолошка разновидност и националните правни инструменти на земјата на потекло на генетските ресурси, може да се размислува за примена на санкции, како што се казнени глоби утврдени во договорите.

### **Ѓ Правни лекови**

61. Страните можат да преземат соодветни ефективни и балансиран мерки за прекршувања на националните законодавни, административни или политички мерки за спроведување на одредбите за пристап и распределба на придобивките на Конвенцијата за биолошка разновидност, вклучувајќи ги барањата поврзани со согласност базирана на претходна размена на информации и меѓусебно договорени услови.

## **Додаток I**

# **ПРЕДЛОГ ЕЛЕМЕНТИ ЗА ДОГОВОРИ ЗА ТРАНСФЕР НА МАТЕРИЈАЛ**

Договорите за трансфер на материјал може да содржат формулации за следниве елементи:

### **A Воведни одредби**

1. Преамбула со упатување на Конвенцијата за биолошка разновидност
2. Правен статус на снабдувачот и корисникот на генетски ресурси
3. Мандат и/или општи цели на снабдувачот и кога е соодветно, на корисникот на генетски ресурси

### **Б Одредби за пристап и распределба на придобивките**

1. Опис на генетските ресурси опфатени со договорите за трансфер на материјал, вклучувајќи придружни информации
2. Дозволено користење, имајќи ги предвид потенцијалните видови на користење, нивните производи или деривати според договорот за трансфер на материјал (пр.: истражување, одгледување, комерцијално користење)
3. Изјава дека за секоја промена во користењето ќе се бара нова согласност базирана на претходна размена на информации и нов договор за трансфер на материјал
4. Дали може да се бараат права на интелектуална сопственост и во таков случај, под кои услови
5. Условите на распределбата на придобивките, вклучувајќи обврска за делење на монетарните и немонетарните придобивки
6. Без гаранции од снабдувачот за идентитетот и/или квалитетот на снабдениот материјал
7. Дали генетските ресурси и/или придружните информации може да се пренесуваат на трети лица и, во таков случај, условите што треба да важат
8. Дефиниции
9. Должноста влијанијата врз животната средина од активностите на собирање да се сведат на минимум

### **В Законски одредби**

1. Обврска да се почитува договорот за трансфер на материјалот
2. Времетраење на договорот
3. Известување за раскинување на договорот
4. Фактот дека обврските во одредени клаузули опстануваат и по

раскинувањето на договорот

5. Независна извршност на поединечни клаузули во договорот
6. Настани кои ја ограничуваат одговорноста на која било страна (како вонредни природни појави, пожар, поплава, исл.)
7. Одредби за решавање на спорови
8. Доделување или пренесување на правата
9. Доделување, пренесување или исклучување на правото за побарување на права на сопственост, вклучувајќи ги правата на интелектуална сопственост, над генетските ресурси примени преку договор за трансфер на материјал
10. Избор на право (закон)
11. Клаузула за доверливост
12. Гаранција



## Додаток II

### МОНЕТАРНИ И НЕМОНЕТАРНИ ПРИДОБИВКИ

1. Монетарните и немонетарните придобивки може да вклучуваат, но не се ограничени на:

- (a) Надоместок по собран или на друг начин стекнат примерок;
- (б) Авансни плаќања;
- (в) Исплати во утврдени фази;
- (г) Исплати на хонорари;
- (д) Надоместоци за лиценци во случај на комерцијална употреба;
- (f) Специјален надоместок, што се плаќа на доверителен фонд, којшто го поддржува зачувувањето и одржливото користење на биолошката разновидност;
- (e) Плати и повластени услови, доколку се меѓусебно договорени;
- (ж) Финансирање на истражувања;
- (з) Заеднички вложувања;
- (s) Заедничка сопственост на важечките права на интелектуална сопственост.

2. Немонетарните придобивки може да вклучуваат, но не се ограничени на:

- (a) Споделување на резултати од истражувања и развој;
- (б) Заедничко дејствување, соработка и придонес кон научни истражувања и програми за развој, особено биотехнички истражувачки активности, секогаш кога е возможно, во Страната што ги обезбедува генетските ресурси;
- (в) Учество во развој на производи;
- (г) Заедничко дејствување, соработка и придонес кон едукација и обука;
- (д) Прием во in situ капацитети и бази на податоци за генетски ресурси;
- (f) Пренос на знаење и технологија до снабдувачот на генетски ресурси под праведни и најповолни услови, вклучувајќи и концесиски и повластени услови, по договор, знаење и технологија, коишто ги користат генетските ресурси, вклучувајќи биотехнологија, или коишто се значајни за зачувувањето и одржливото користење на биолошката разновидност;
- (e) Зајакнување на капацитетите за пренос на технологија;
- (ж) Изградба на институционални капацитети;
- (з) Човечки и материјални ресурси за да се засилат капацитетите на администрацијата и спроведувањето на прописите за пристап;
- (s) Обука во врска со генетските ресурси со целосно учество на земјите што ги обезбедуваат генетските ресурси и секогаш кога е возможно, во тие земји;
- (и) Пристап до научни информации значајни за зачувување и одржливо користење на биолошката разновидност, вклучувајќи ги и биолошките инвентари и таксономските студии;
- (j) Придонес кон локалната економија;

- (к) Истражување насочено кон приоритетни потреби, како што се безбедноста на здравјето и храната, земјаќи ги предвид домашните намени на генетски ресурси во Страната што ги обезбедува генетските ресурси;
- (л) Институционални и професионални врски што може да произлезат од договор за пристап и распределба на придобивките и последователни активности на соработка;
- (љ) Придобивки за безбедност на храна и егзистенција;
- (м) Социјално признание;
- (н) Заедничка сопственост на правата на интелектуална сопственост.